

DOI: 10.7596/taksad.v10i3.3085

Citation: Bilirli, T. (2021). The Emergence of Modern Municipalism in the Ottoman Empire and the First Municipal Activities in Safranbolu. *Journal of History Culture and Art Research*, 10(3), 81-94. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v10i3.3085>

Osmanlı Devleti'nde Modern Belediyeciliğin Ortaya Çıkışı ve Safranbolu'da İlk Belediyecilik Faaliyetleri

The Emergence of Modern Municipalism in the Ottoman Empire and the First Municipal Activities in Safranbolu

Tahir Bilirli¹

Abstract

In this study, the transformation of municipal services, which were tried to be carried out by some traditional institutions such as “vakif” and “lonca”, or by “kadi” who was the higher governor in the administration of the city until the 19th century in the Ottoman Empire, into a modern municipality understanding as a result of changing conditions and necessities was examined. In the introduction part of the study, after examining the traditional municipal practices of the Ottoman Empire until the mid-19th century, the transition process to modern municipality in the 19th century was studied. In the first part of the research, the municipal services traditionally carried out by kadi, naip, lonca and vakif from the establishment of the Ottoman Empire to the abolition of the Janissary Corps in 1826 were discussed. In the second part, the transition process from traditional municipality to modern municipality was evaluated. With the effect of internal and external dynamics, the necessity of performing municipal services in a more organized manner from a single center has been demonstrated with examples.

In the third part, the contributions of municipalities to the development and development of the city, municipal services carried out to increase the quality of life of its people, and by whom the services are carried out since the establishment of Municipality of Safranbolu in 1870 was evaluated. In addition, the transition stages from the unorganized structure of municipalities formed during the service delivery phase to the institutionalization of them were scrutinized. The importance of the municipality in the establishment of the military regiments that played a leading role in the development of the cities in Safranbolu, in the construction of inner-city sidewalks and roads and the connection roads with other cities were underlined. In addition, it has been determined that municipalities have started to take a role in social solidarity and organization issues, as in the protest rallies held during the occupation of the country after the First World War.

Keywords: Ottoman Empire, Municipality, Municipal services, City administration, Safranbolu.

Öz

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0001-5275-4654, E-mail: tahirbilirli@karabuk.edu.tr

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla kadar kadı gibi şehrin yönetiminde söz sahibi olan kişiler ya da vakıf ve loncalar gibi bazı geleneksel kurumlar tarafından yürütülmeye çalışılan belediye hizmetlerinin, değişen şartlar ve zorunluluklar neticesinde dönüşüme uğrayarak yerini modern belediyeçilik anlayışına bırakma süreci incelenmektedir.

Araştırmanın giriş bölümünde Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıl ortalarına kadar geçen dönemde geleneksel belediyeçilik uygulamaları incelendikten sonra 19. yüzyıldaki modern belediyeçiliğe geçiş süreci incelenmiştir. Araştırmanın birinci bölümünde Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına kadar geçen sürede geleneksel olarak kadı, naip, lonca ve vakıflar tarafından yürütülen belediye hizmetleri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise geleneksel belediyeçilikten modern belediyeye geçiş süreci değerlendirilmiştir. İç ve dış dinamiklerin etkisi ile belediye hizmetlerinin tek bir merkezden daha teşkilatçı bir şekilde yerine getirilmesi zorunluluğu örnekleri ile ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde de 1870 yılında Safranbolu Belediyesi'nin kurulmasından itibaren şehrin imar ve kalkınmasına yaptığı katkılar, insanının yaşam kalitesini yükseltmek üzere yürütülen belediye hizmetleri ve bu hizmetlerin kimler tarafından yürütüldüğü ile hizmet sunma aşamasında oluşan örgütsüz yapıdan kurumsallaşma boyutuna geçiş aşamaları değerlendirilmiştir. Şehirlerin kalkınmasında başat rol oynayan askeri alaylardan birisinin Safranbolu'ya kurulmasında, şehir içi kaldırım ve yollar ile diğer şehirlerle olan bağlantı yollarının yapılmasında belediyenin ne kadar önemli hizmetler yaptığı ortaya konulmuştur. Ayrıca, I. Dünya Savaşı'ndan sonra yurdun işgal edilmesi sırasında yapılan protesto mitingleri örneğinde olduğu gibi belediyelerin toplumsal dayanışma ve organizasyon konularında da rol almaya başladıkları tespiti yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Belediyeçilik, Belediye hizmetleri, Şehir yönetimi, Safranbolu,

Giriş

Tarihte ilk şehirlerin kurulması ile uzmanlaşma ve toplumsal iş bölümleri ortaya çıkmış ve bunlar tarihsel süreç içinde basitten karmaşığa doğru gelişerek devam etmiştir. Bu gelişme ve dönüşümün şüphesiz en önemlilerinden birisi de giderek büyüyen, büyüdükçe de sorunları artan şehir yönetimi meselesi olmuştur. Yönetimler uygarlığın ilk merkezi olan Mezopotamya'da, Antik Yunan kentlerinde, Orta çağ Avrupa şehirlerinde farklı şekillerde kendini göstermiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra yerleşikliğe geçmeleri ile birlikte gerek Selçuklular gerekse de Osmanlılar kendilerine has şehir yönetim sistemi geliştirmişlerdir. Ele geçirilen şehirlerin mevcut durumları üzerine kendi sistemini entegre ederek şehirlerdeki varlıklarını uzun yıllar başarı ile sürdürmüşlerdir. Osmanlı Devleti de bu geleneği Selçuklulardan alarak geliştirerek devam ettirmiştir.

Avrupa'da geç Orta çağ sonlarında başlayıp Sanayi Devrimi ile zirve noktası yapan değişimde Avrupa şehirleri artan nüfusu barındırabilmek ve belirli bir düzen içinde tutabilmek için kendilerine has belediyeçilik gibi yeni yerel yönetim mekanizmaları geliştirmişlerdir. Osmanlı şehirlerinin 19. yüzyılda Batı ile olan ilişkilerinin yoğunlaşması, savaşlarda yaşanan yenilgiler ve toprak kayıpları neticesinde meydana gelen göçlerle nüfusun artması birçok problemi beraberinde getirmiştir. Bu yüzyıla kadar Osmanlı şehirleri kendi kentine yeten ve geleneksel sistemleri ile, kadılık, vakıf sistemi gibi, yönetimini sağlayan şehirler olmuştur. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile şehir yönetiminde kullanılan yeniçerilerin yerine ihtisap Nezareti gibi yeni kurumlar kurulmuş ancak bu gibi kurumlarda istenilen neticeyi vermemiştir. Osmanlı'nın tüm alanlarda yaptığı düzenleme ve yenileme faaliyetleri 1839 yılında ilan edilen Tanzimat'la birlikte yeni bir yola girmiştir. Bu devletin her alanında yapılan değişim ve dönüşümden yerel yöneticilik ve belediyeçilikte nasibini almıştır. İhtisap Nezareti'nden istenilen netice alınamayınca 1854 yılında Şehremaneti, 1855 yılında İntizam-ı Şehir Komisyonu ve 1857 yılında içinde Beyoğlu ve Galata semtlerini de içine alan Altıncı Daire-i Belediye'nin olduğu 14 daireye ayrıldığı düzenlemeler yapılmak zorunda olmuştur. Ancak tüm bu düzenlemelerde eski ile yeninin bir arada yürütülmesinden kaynaklı sebeplerden dolayı istenilen amaç gerçekleşme de modern belediyeçilik bu kurumlar üzerinde tesis etmiştir. İstanbul'daki uygulamalardan sonra belediyeçilik taşraya yayılarak hızla tüm Osmanlı şehirlerinde kurulmaya başlamıştır. Bu çalışmanın da konusunu teşkil eden

Safranbolu belediyesi de 1870 yılında ihdas edilmiş ve burada zamanla belediyeçilik anlayışı kurumsallaşmıştır.

1. Geleneksel Osmanlı Şehir Yönetimi

Bir yerleşim yerini fethettikten hemen sonra yapılan ilk iş şehrin demografik yapısı ve yerel adetlerinin öğrenilmesi yönünde çalışmalar yapmak olmuştur. Bunun için tahrirler yapılarak yerel yönetimin yanında kendi kanunnamesinden oluşan ortak bir kanunnameler hazırlanmıştır. Osmanlı Devleti bunu yaparken şehrin tarihsel bağlarını dikkate alarak, diğer bir ifade ile şehrin fitratını bozmadan, kanunlarda güncellemeler yapmak ve böylece şehrin sürdürülebilirliğini dolayısıyla da şehirde kalıcılığı sağlamayı amaçlamıştır. Ardından şehir güvenliğini sağlamak için şehrin ihtiyaçlarına göre idaresine ya da şehrin kendi kurumlarına birçok görevli ataması yapmıştır. Bu atamaların en önemlisi şehirde mülkî, adlî ve beledî gibi faaliyetlerini yürütecek olan kadının atanmasıdır.

Kadı uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin yerel yönetiminin merkezinde yer almıştır. Mülkî ve askeri alanda birçok görevi bulunan kadının beledi görevleri olarak şunlar söylenebilir: Yol, köprü, çeşmelerin tamirinde sorumlu iken şehrin imarını mimarbaşı ile birlikte sağlamaktı (Ortaylı, 2001: 72-73). Osmanlı şehirlerinde hizmetlerin yerine getirilmesinde kadıdan başka vakıflarında çok oneli görevleri olmuştur. Vakıfların toplum hayatında birçok hizmeti bulunurken belediye hizmetleri kapsamında olarak; yollar, köprüler, su şebekeleri, çeşmeler ve kanalizasyonlar yapmak gibi hizmetleri sayılabilir (Yediyıldız, 2012: 480). Kadılar bu tür hizmetleri İhtisap Ağası, Subaşı, Kadı Naibi, Böcekbaşı, Çöplük Subaşı, Tulumbacıbaşı, ve Mimarbaşı gibi yardımcılar ile birlikte yürütmüştür (Yerlikaya, 1999: 131).

Kadılar, vakıflar ve lonca teşkilatları ile kendi kendini yöneten Osmanlı şehirlerden 17. yüzyıldan itibaren yaşanan buhranlar sebebi ile kendini emniyetsiz hisseden insanlar büyük kasaba ve şehirlere göç etmeye başlamışlardır (Orhonlu, 2014: 530). Böylece kadıları, vakıfları, loncaları ile kendi kendini yöneten, alt yapı ve üst yapı hizmetlerini yerine getiren, kendi kendine yeten Osmanlı şehirlerinde bu sistem bozulmaya ve yıkılmaya başlayacak ve nihayetinde 19. yüzyılda büyük değişimler yaşanacaktır.

1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile kadının da görevlerinde birçok değişiklik meydana gelmiştir. Kadıya şehrin güvenliğinde yeniçeriler yardımcı olduğundan kadıların mülki görevleri bitmiş, 1836 yılında da Evkaf Nezareti kurularak vakıflar buraya bağlanmış böylece kadının vakıflar üzerindeki denetimi son bulmuştur (Ortaylı, 2001: 72). 1826 yılında İhtisap Nazırlığı kadının görevlerinden olan vergileri toplamak, güvenliği sağlamak, narhın uygulanması ve şehir hayatının düzenini korumak amacı ile kurulmuştur (Saydam, 2014: 791). Ancak kadının belediyeçilik hizmetlerinde görevlerini devralan kurumlar kadı kadar etkili ve başarılı olamamışlar, bundan dolayı yeni hizmet kurumları ortaya çıkmıştır (Eryılmaz, 2010: 202). Bu hizmet kurumlarından en önemlisi şehirlerin imarı, alt yapının tesisi, inşaat kontrolü, yangına karşı tedbirler almak gibi büyüyen şehrin idaresinde daha aktif ve yapıcı işleri yürütebilecek Şehremanetinin kurulması olmuştur (Ortaylı, 1992: 399).

2. Osmanlı Devleti'nde Modern Belediyeçiliğin Doğuşu

Tarkan Oktay Osmanlı Modern belediyeçiliğin doğuşunu “beledi uygulama” ve kurumsal gelişim” kriterleri çerçevesinde üç ana dönemde ele almıştır.² 1855-1876 yıllarını kapsayan ve “kuruluş” dönemi olarak adlandırdığı birinci dönemde birçok ilkler yaşanmıştır (Oktay, 2005: 257). Tanzimat sonrası döneme denk gelen bu dönemde toplumsal, ekonomik ve idari yapıda meydana gelen değişimler ve İhtisap Nezareti'nin beklentileri karşılamakta yetersiz kalması şehir ve belediye örgütlenmesinde de yeni bir yapılanmayı gerekli hale getirmiştir (Çetin ve Yılmaz, 2019: 38). Tüm bunların üzerine Kırım Savaşı'nda müttefik devlet ordularının İstanbul'a gelmesi, zaten çok kalabalık olan kentin nüfusunu olağanüstü artırmış, bu durum temizlik, sağlık, ulaşım, alt yapı gibi birçok sorunu büyütürken içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur (Seyitdanlıoğlu, 2010: 3). Mustafa Reşid Paşa, Fuad Paşa gibi Tanzimat'ın reformcu devlet adamlarının özellikle İstanbul'da bina yapılması, imar meselelerinin planlanması, itfaiyenin kurulması, göçlerin kontrol altına alınması ve gecekondulaşmanın önlenmesi gibi

² Birinci dönem “kuruluş” 1855-1876 yılları arası, ikinci dönem “Durgun gelişme” 1877-1908 yılları arası, üçüncü dönem “kurumsallaşma” 1908-1922 yılları arasını kapsamaktadır (Oktay, 2005: 257-258).

isteklerine yabancı diplomatların eleştirisi ve baskıları da eklenince yeni bir kurumun kurulmasını bir zorunluluk olarak ortaya çıkınca 16 Ağustos 1854 tarihinde İhtisap Nezareti lağvedilerek yerine Meclis-i Vâlâ'ya bağlı olarak başında şehremini³ olan "Şehremaneti" adı ile bir belediye teşkilatı kurulmuştur (Ortaylı, 2011: 132-133).

Şehremanetin başlıca görevleri temel ihtiyaç maddelerinin teminine dikkat etmek, narh koymak ve uygulamak, yol ve kaldırım gibi alt yapı hizmetlerini yürütmek, şehrin temizliğini sağlamak ve esnafın denetlemek kısacası şehrin düzenlenmesi yerine getirmektir (Çadırcı, 2013: 274). Bu görevleri ile şehremaneti kadı ve ihtisabın görevlerini yeniden üstlenmiş oluyordu (Eryılmaz, 2010: 204). Ancak vergi koyma ve toplama işleri Maliye Nezareti'ne, kaldırım yapım ve onarım işleri Nafia Nezareti'ne, güvenlik işleri Zaptiye Nezareti'ne, esnafın teftiş ve kontrolü Ticaret Nezareti'ne başvurulacak (Saydam, 2014: 792) olması kurumu işlemez hale getirmiştir. Ortaylı'ya göre bu kurum başarısızlığa mahkûm bir organ olarak kurulmuş ve esnafın kontrolü ve cezalandırılması ile vergilerin toplatılması dışında bir görevi de kalmamıştır (Ortaylı, 2011: 134).

Şehremaneti Meclis-i Vâlâ'ya bağlı olması, belediyecilik hizmetlerinin yerine getirilmesi için gerekli birçok görevinin kendisinden alınması ya da hiç verilmemesi gibi sebeplerden dolayı istenilen başarıyı gösterememiştir. Bunun üzerine 9 Mayıs 1855 tarihinde Meclis-i Vâlâ üyelerinden Emin Muhlis Efendi başkanlığında devletin ileri gelen, uzun süredir İstanbul'da oturan çoğunluğunu Gayrimüslim tebaanın oluşturduğu işinin ehli, yabancı dil bilen, bilgi sahibi kişilerden oluşacak "İntizam-ı Şehir Komisyonu" kurulmuştur (Ortaylı, 2011: 139). Komisyonun görevi cadde ve sokakların düzenlenmesi, temizlenmesi ve aydınlatılması gibi hizmetlerin yerine getirilmesi sağlamaktır. Birçok farklı kişilerden oluşan komisyon kısa bir süre sonra Ticaret Nezareti'ne bağlanmıştır. 1857 yılında da komisyon dağıtılmıştır. Komisyon iki yıl boyunca belediye teşkilatına önemli bir katkıda bulunamamış, aslında yapmış oldukları teklifler -bunlardan bir tanesi de Beyoğlu caddesi kaldırımlarının yapılamamasıdır- karşılık bulmayınca üyeleri tarafından komisyon dağıtılmıştır (Ergin, 1922: 1401-1403).

Dağıtılmadan önce komisyonun Babiâli'ye sunduğu en önemli teklifi İstanbul'un on dört belediye dairesine bölünerek yönetileceği bir örgüt modeli olmuştur. Bu model Babiâli ve Padişah tarafından onay alınca Aralık 1857 tarihinde İstanbul on dört daireye ayrılmıştır.⁴ Bu dairelerden modern belediyeciliğin temelini atıldığı Beyoğlu ve Galata semtleri "Altıncı Daire-i Belediye" olarak isimlendirilerek direk Sadaret'e bağlanmıştır. Hiç şüphesiz bunda bu bölgede bulunan sefirlikler ve zengin Gayrimüslim tebaanın etkisi bulunmaktadır (Ortaylı, 2011: 141). Bu şekilde Babiâli, belediye reformlarına Beyoğlu ve Galata'dan oluşan Altıncı Daire-i Belediye'den başlayarak burada yer alan zengin Gayrimüslim tebaanın Avrupa'da bu tür hizmetleri gördükleri için reformlara sıcak bakacaklarını ummuştu. Özellikle buraya Altıncı Daire adının verilmesinin nedeni ise Paris'te aynı isimle bilinen belediyenin kentin en etkin, en mamur ve en gelişmiş gözde bölgesi olmasıdır (Toprak, 1993: 220).

İstanbul dışında ilk olarak 1864 Tuna Vilayet Nizamnamesinin dördüncü maddesinde her köyde belediye idaresi kurulması planlanmıştır (Seyitdanlıoğlu, 2020: 51). Ancak istenilen gerçekleşmemiş, ancak bazı gayretli valiler belediye meclislerini kurabilmiş ve çalışmalarına destek olmuşlardır (Ortaylı, 1992: 400). 1868 yılında İzmir'de, 1869'da Selanik'te ve 1869 yılında Bağdat'ta belediye teşkilatları kurulmuştur (Demiryürek, 2020: 1117).

1867 yılında 1864 Vilayet Nizamnamesine benzer bir nizamname daha çıkarılmış tüm taşrada belediye teşkilatının kurulması gerektiği yenilenecek belediye meclisinin görevleri şu şekilde ifade edilmiştir: Şehrin bayındırlık işlerinin yürütmek, temizlik, güvenlik ve ulaşım hizmetlerini sağlamak, çarşı pazar denetimini yapmak (Çetin ve Yılmaz, 2019: 39). Tüm kazalarda belediye teşkilatı kurulacak kararına rağmen birçok şehirde belediye teşkilatlarının kurulması gecikmiştir. Ancak Safranbolu kazası birçok

³ Osmanlı Devleti'nde Şehremini İstanbul'un fethinden önce görülmemektedir. Bu dönemde subaşilar şehremini olarak görev yapmaktadır. İstanbul'un fethinden sonra Bizans'ta kullanılan şehremini Osmanlılar tarafından da kullanılmaya başlanmıştır (Ergin, 1922: 1358-1359).

⁴ 28 Aralık 1857 tarihli Daire-i Belediyenin Teşkili ve Vezaifine Göre Nizamname'nin birinci maddesinde Nefs-i İstanbul ve Bilâd-ı Selâse (Eyüp, Galata ve Üsküdar) ve Boğaziçi'nin iki sahili ile birlikte on dört daire-i belediye olarak belirlenirken Beyoğlu ve Galata Altıncı Daire-i Belediye olarak belirlenmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010: 31).

kazadan önce 1870 yılında belediye teşkilatını kurmayı başarmıştır. (Kastamonu Vilayet Salnamesi; 1870: 61)

1871 Vilayet Nizamnamesi, yerel yönetimlerin gelişimi açısından önemli bir yapı taşı oluşturmasına rağmen 1864 Vilayet Nizamnamesinin zeyli (eki) durumunda olması açısından çok fazla yeni değişimler sunamamıştır (Özgül-Kartal, 2019: 121). Ancak belediye meclislerinin kuruluş ve çalışmaları ayrıntılı olarak ele alınmıştır (Çadırcı, 2013: 276). Bu nizamnamenin 111. maddesinde belediye meclisleri işleyiş ve yapısı ile ilgili detaylı bilgi verilmiştir. Bu maddeye göre Vali, mutasarrıf ve kaymakamın olduğu her şehir ve kasabada belediye meclisi kurulacaktır. Belediye meclisi bir başkan, başkan yardımcısı ve altı azadan oluşacak ayrıca bir mühendis ile bir tabip danışman olarak yer alacaktır. Bunların dışında bir kâtip, bir sandık emini ve gereği kadar da hademe bulundurulacaktır (Özgül ve Kartal, 2019: 137). Meclis üyeleri farklı sınıflardan ve emlak ve arazi sahipleri arasından seçilecek, azalar ikişer sene için seçilecek, ikinci kez seçilen aza her sene yarısında değiştirilecektir. Ayrıca kimlerin belediye meclisine seçilemeyecekleri de ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Nizamnamenin 124. maddesinde de belediye meclisinin görevleri şu şekilde belirlenmiştir: Belediyeye ait binaların yapımı, kamu sularına ait işler, tehlike oluşturan binaların yıkım işleri, temizlik işleri, güvenlik işleri, ölçü ve tartı denetimi ve yangınla mücadele işlerinde yetkili ve görevlidir (Özgül ve Kartal, 2019: 137)

1877 yılında çıkarılan Vilayet Belediye Kanunu'nda belediye meclisinin reis, aza ve diğer görevlilerin vazifeleri tekrardan ele alınarak çalışma alanları hakkında daha detaylı bilgiler verilmiştir. Birinci fasılda belediye idaresinin genel vazifelerinden, ikinci fasılda belediye meclisinin teşkili, üçüncü fasılda belediye meclisi azalarının seçim şekli, dördüncü fasılda belediyenin gelir durumu, beşinci fasılda belediye meclisi reisinin vazifeleri, altıncı fasılda belediye cemiyeti, yedinci fasılda belediye çavuşları ve vazifeleri, sekizinci fasılda belediyece yasaklanan durumlar, dokuzuncu fasılda belediyece icrası lazım gelen durumlar, onuncu fasıl mücâzât şeklinde toplam atmış altı maddeden oluşmuştur (Düstur, Tertip1, C. 4: 538-553).

1877 yılı Vilayet Belediye Kanunu birinci maddesinde her şehir ve kasabada belediye meclisinin kurulması gerektiği yer alırken ikinci madde de nüfusu 40 binden fazla olan şehirlerde belediye meclisinin bölünerek ayrı ayrı birer meclis oluşturulacaktır. 5 Ekim 1877 tarihli Vilayet Belediye Kanunu'na müzeyyel kanun fıkrasında nahiye merkezleri ile imar açısında büyük köylerde de belediye dairelerinin teşkil edilmesi gerektiği yönünde karar alınarak belediye kurulacak şehir merkezleri daha da genişletilmiştir (Düstur, Tertip 1, C. 5: 695). Cumhuriyet dönemine kadar da bu şekilde devam etmiştir.

3. Safranbolu Belediyesi

Safranbolu Batı Karadeniz bölgesinde Karabük iline bağlı kanyon biçimindeki dar vadinin iki tarafında konulanmış, tarihi Eskiçağlara kadar giden oldukça eski bir yerleşim yeridir. Her ne kadar tarihi çok eski olsa da bugünkü şeklini Osmanlı döneminde almıştır. Safranbolu 1811 yılında Viranşehir sancağı oluşturularak sancak merkezi haline getirilmiştir.1841 yılında Kastamonu, Bolu, Viranşehir ve Kocaeli sancakları birleştirilerek Bolu müşirliği adında bir vilayet kurulmuş (Yazıcıoğlu, 1982: 44-45), 1846 yılında bu müşirlik kaldırılarak Viranşehir Kastamonu Vilayetine bağlı bir sancak olmuştur. 1867 yılında Safranbolu Kastamonu sancağından ayrılarak yeniden Viranşehir Sancak merkezi haline gelmiş fakat bu durum uzun sürmemiş, 1870 yılında Viranşehir sancağı kaldırılarak tekrardan Kastamonu'ya kaza merkezi olarak bağlanmıştır (Karacakaya vd., 2013: 35) Safranbolu bu statü ile 1927 yılına kadar Kastamonu'ya bağlı kalmış, o yıl Zonguldak iline bağlanmıştır. 1995 yılında Karabük'ün il olması ile buraya bağlı ilçe olmuştur.

Kastamonu salnamelerine ve arşiv belgelerine göre 1870 yılında Safranbolu belediye meclisi oluşturulmuştur. 1869 yılı Kastamonu Salnamesi incelendiğinde Kastamonu merkez vilayetinde belediye meclisinin kurulmuş olduğu görülmektedir. Bunun yanında sadece vilayete bağlı sancaklardan Bolu ve Çankırı sancak merkezi ile Kastamonu kazalarından Taşköprü ve Tosya'da belediye meclisi oluşturulmuştur (Kastamonu Vilayet Salnamesi, 1869). 1870 yılında ise Safranbolu'nun yanı sıra İnebolu, Daday, İskilip, Çerkeş, Kalecik, Gerede, Bartın, Ereğli, Göynük ve Sinop'ta belediye teşkilatı

kurulmuştur (Kastamonu Vilayet Salnamesi, 1870: 61). Safranbolu belediyesi ile ilgili bilgiler Kastamonu Vilayet Salnamelerinde;

H. 1287 / M. 1870: 61; H. 1288 / M. 1871: 57; H. 1289 / M. 1872: 59; H. 1290 / M. 1873: 62; H. 1291 / M. 1874: 88; H. 1292 / M. 1875: 95; H. 1293 / M. 1876: 79; H. 1294 / M. 1877: 100; H. 1295 / M. 1878: 57; H. 1296 / M. 1879: 56; H. 1297 / M. 1880: 93; H. 1298 / M. 1881: 93; H. 1299 / M. 1882: 101; H. 1306 / M. 1889: 306; H. 1310 / M. 1892: 373-374; H. 1311 / M. 1893: 156; H. 1312 / M. 1894: 185; H. 1314 / M. 1896: 145; H. 1317 / M. 1899: 165 ve H. 1321 / M. 1903: 183'te yer almaktadır.

I. Belediye Başkanları ve Belediye Meclis Üyeleri

1877 Vilayet Belediye Kanunda Belediye reisinin görevleri beşinci fasıl 42. maddede haftada iki defa toplanan meclise başkanlık yapma, gerekli gördüğü durumlarda olağanüstü toplama, kararı alınan konuların takibini yapma, meclis kararlarından icap edenleri yerel hükümet vasıtası ile yerel idare meclisinden izin alarak yerine getirme olarak belirlenmiştir. Meclisin görevleri ise 44. maddede gündeme gelen konuların istişare edilerek kararlaştırılan konuların takibini yapma, maliyeye ait defterlerin tetkik edilmesi, hususi emlakların idaresi ve bunların mübadele, taksim ve satışını kararlaştırmak, yapılacak inşaatları her mahallenin ihtiyacına göre taksim ederek takibini yapmak gibi birçok görevi ifade edilmiştir.

Kastamonu salnamelerine göre Safranbolu Belediye başkanları aşağıdaki tablo 1 verilmiştir.

Tablo 1: Safranbolu belediye başkanları

Yıl	Belediye Başkanı	Yıl	Belediye Başkanı
1870-1871	Hacı Muhammed Ağa	1871-1872	Hacı Ali Rıza Bey
1872-1873	Hacı Ali Bey	1873-1874	Salih Efendi
1874-1875	Ahmet Bey	1875-1876	Ahmet Bey
1876-1877	Ahmet Bey	1877-1878	Hacı Kadı Ağa
1878-1879	Hacı Kadı Ağa	1879-1880	Hacı Mehmet Salim Ağa
1880-1881	Hacı Salim Ağa	1881-1882	İsim belirtilmemiş
1882-1883	Hacı Muhammed Ağa	1889-1890	El-Hac Hüseyin Ağa
1892-1893	Tevfik Efendi	1893-1894	Ali Bey
1894-1895	Ali Bey	1896-1897	Mehmet Tevfik Efendi
1899-1900	Tevfik Efendi	1903-1904	Tevfik Efendi

Safranbolu Belediye'sinin ilk başkanı Hacı Muhammed Ağa olurken 1874 yılına kadar her yıl bir başka isim belediye başkanı olmuştur. Ahmet Bey üç yıl peş peşe belediye başkanı olurken Tevfik Efendi'nin başkanlığına kadar her yıl farklı bir isim başkan olarak görev yapmıştır. Salnameler ile Osmanlı arşivinde kayıtlı belgelerde isim ve tarihlerde farklılıklar göze çarpmaktadır. Salnamede 1889 yılında el-Hac Hüseyin Ağa belediye başkanı olarak yer alırken arşiv belgelerinde 2 Kasım 1889 tarihinde Hacı Ahmet Ağa görev yapmaktadır (BOA, DH. ŞFR. 142/27). Salnamelerde verilen tarih bir sonraki yılı da kapsadığı için Hüseyin Ağa'dan önce Hacı Ahmet Ağa'nın görev yaptığı söylenebilir. Yine salnamelerde yer almayan 1899 yılında Tevfik Efendi'den önce Emir Hocaşade Ali Bey görev yapmıştır. Ali Bey yapmış olduğu güzel hizmetlerden dolayı aldığı rütbe-i salise derecesi taltif edilmiştir (BOA, DH. MKT. 2275/104).

Arşiv kayıtlarında belediye başkanları içinde Tevfik Bey hakkında yapılan şikayetler yer almaktadır. İlk olarak 1893 yılında başkan olarak görev alan Tevfik Bey 1996 yılında ikinci kere başkanlığa seçilmiş ve bundan sonra Birinci Dünya Savaşı sonrasına kadar belediye başkanlığı görevinde uzun bir süre kalmıştır. Tabi bu süre içerisinde hakkında hizmetlerini aksattığı, görevinin yapmadığı ve yaşının çok ileri olmasından dolayı değiştirilmesi yönünde şikâyet ve istekler de vuku bulmuştur. İlk olarak 1893 yılında vekaleten belediye başkanlığı yapan Molla İbrahim oğlu Tevfik Efendi'nin belediye gelirlerinin büyük bir kısmını maaşına yansıtması sonucu yapılan araştırma neticesinde 10.000 kuruşu kendi hesabına geçirdiği, bu durumun ortaya çıkması üzerine bu parayı geri ödemeye önem vermediği ve diğer uygunsuz durumlarına dair Safranbolu ahalisi tarafından Kastamonu vilayetine şikâyet edilmiştir (BOA, DH. MKT. 2047/52). Kastamonu valiliği bu şikayetleri üzerine bir inceleme başlatmış neticede

Tevfik Bey'in belediye gelirlerinin büyük bir kısmını maaşına yansıtarak yaklaşık 10 bin kuruşu zimmetine geçirdiği ortaya çıkmıştır. Bu tetkik ve şikayetler Dahiliye Nezareti'ne bildirmesi üzerine nezaret Tevfik Bey hakkında devam eden soruşturmalarının ivedilikli bir şekilde bitirilmesinin vilayetten istemiştir (BOA, DH.MKT. 1/7).

Tevfik Efendi'nin ilk başkanlığından sonra üst üste iki dönem görev yapan Ali Bey hakkında da 12 Nisan 1894 tarihinde Boluluzâde Hasan Efendi tarafından Kastamonu valiliğine şikâyet söz konusu olmuştur. Boluluzâde Hasan Efendi şikayetinde belediye reisinin kaymakamın himayesinden cesaret aldığı, kendisi hakkında kaymakamlığa verdiği şikâyet arzuhallerinin okunmadığı şikayetinde bulunması üzerine Dahiliye Nezareti Kastamonu Valiliğinden reis hakkında tetkikat yapılması talebinde bulunmuştur (BOA, DH. MKT. 223/25).

1903 yılı başlarında Safranbolu belediye başkanı görevinde bulunan Tevfik Efendi'nin dört seneden beri bu görevde bulunduğu ancak görev süresinin bitmesi dolayısıyla hem başkanlık seçimlerinin hem de azalık seçimlerinin yenilenmesi gerektiği halde yapılmadığı şikayeti yapılmıştır. Ayntaboğlu Mehmet Bey imzalı şikayet telgrafı üzerine Dahiliye Nezareti tarafından seçimlerin yapılması hususunda 25 Mayıs 1903 tarihinde Kastamonu Valiliği uyarılmıştır (BOA, DH. MKT. 713/42). Ayntaboğlu Mehmet Bey Tevfik Efendi'yi sadece görev süresi dolduğu halde görevine devam ettiği yönündeki şikayetin yanında oğlunun da hububatı rayiciden fazla fiyatla zorla ekmekçilere sattığı yönünde şikâyeti söz konusudur. Bu şikâyet üzerine gereğinin yapılması için Kastamonu Valiliği'ne 11 Haziran 1903 tarihinde uyarı yazısı gönderilmiştir (BOA, DH. MKT. 721/68).

1905 yılında ise Tevfik Bey hakkında şose yol yapımı hakkında şikayetler söz konusu olmuştur. Safranbolu- Bartın arasında inşa edilen şose yolun yapımında birçok amele sevk edilmesine rağmen tesviye edilen yolun çok bozuk olduğu bu da amele sevk memurluğu görevinde bulunan belediye reisi Tevfik Efendi'nin kötü idaresi ve zaman ayırmaması sebebiyle yol inşaatında çalışmak için getirilen amelenin perişan olduğu ayrıca hükümet konağı inşaatı için yeterince yardım parası toplanmasına rağmen halktan kalemiye adıyla para toplanarak yolsuzluk yapıldığına dair Safranbolu redif binbaşısı Osman tarafından 6 Ocak 1905 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne şikayet edilmiştir (BOA, DH. MKT. 913/40).

Tevfik Bey hakkında 1914 yılında da birtakım şikayetler içeren telgraflar Dahiliye Nezareti'ne gönderilmiştir (BOA, DH. İD. 39/91). Bu şikayetlerden birisi 14 Haziran 1914 tarihinde Tevfik Bey'in yaşının 66 olması ve dolayısıyla ihtiyarlığa bağlı olarak iş yapmaması ayrıca belediye başkanlığı süresince hiçbir belediye işlere muvaffak olamadığı ve memleketine herhangi bir hizmet binası gibi imaret yapmadığı ve yapmasının da imkansız olduğu, kendisinin reji memuru olmasından dolayı memuriyetinin buna engel olduğu yönünde Dizdarzâde Mehmed, Hüseyin Beyzâde Ali, Emir Hocasâde Osman, Kabakçızâde Mehmed Efendi, Gazzâde Hüseyin Usta, Emir Hocasâde Mehmed Bey ve Alemdarzâde Mehmed Efendi imzalı şikâyettir (BOA, DH. İD. 39/91 lef 2-1/2). Ancak Umur-ı mahalliye vilayet-i müdiriyyetinden muharrer 4 Haziran 1914 tarihli 91308/224 numaralı tahrirat da Tevfik Bey her ne kadar 66 yaşında olmasına da kendisinin bedenen ve zihnen dinç ve takatinin yerinde olmasından dolayı bir müddet daha istihdamına elverişli olduğuna karar verilmiştir. Ayrıca haddi zatında iktidar ve faaliyeti hasebiyle belediyeye ait resmi işleri yapması, toplanan yardım paralarının Safranbolu'ya Alay merkezinin kurulmasından dolayı gelen askerin yerleştirilmesinde kullanması ve askerlere her türlü yardım ve hizmetlerde bulunmasından dolayı gerek kaymakamlıktan gerekse askeriyeden bilgilendirmeler yapılmıştır. Tüm bunlardan dolayı yaşının memuriyete devam etmesinde engel olmadığı ve hakkındaki şikayetlerin hiçbir geçerli delili olmadığı Kastamonu valisi tarafından 13 Haziran 1914 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne bildirilmiştir (BOA, DH. İD. 39/91 lef 3). Tevfik Bey tecrübeli ve deneyimli birisi olarak emsallerine göre üstün olarak görülmüştür. Her ne kadar doğum yılı H. 1264 / M. 1848 olarak kayıtlı olsa da bedenen ve aklen iyi bir durumda olması sebebiyle memleketinin ilerlemesi ve gelişmesi yönünde hizmetkar olduğu ve görevini iyi niyetle gayretkâr olduğu belirlenmiştir. Ayrıca mülki tıp ve askeriyenin işleri ile de uğraşacağı tahkik edilmiştir (BOA, DH. UMVM. 89/55 lef 1).

Uzun süredir Safranbolu kazasınca seçilerek istihdam edilen belediye reisi Tevfik Bey'in başkanlık için gerekli olan şartları taşımamasına rağmen yaşının 66 olması sebebiyle hakkında muamele edileceği Safranbolu kaymakamlığından araştırılmıştır. Nizamiye Alay kumandanlığından çekilen telgrafta ifade edildiği üzere Tevfik Bey'in iktidar ve faaliyeti ile askeri işlerdeki faaliyetleri, yardımları, inşa edilecek askeri mekan için de yararlılığı görüldüğünden ve bedeni kabiliyetinden bir süre daha istihdamına imkan verdiği, görev süresinin vermiş olduğu tecrübe neticesi kendisine dördüncü rütbeden Osmanlı Nişanı taltif edildiği, kendisinin ayrılması durumunda yerine onun kadar tecrübeli birisinin bulunmasının zor olacağından bulunsun bile o kişiye maaş verilmesi lazım geleceğinden şimdilik Tevfik Efendi'nin devam etmesinde bir beis olmadığı, az bir maaşla hizmetlerine devam edebileceğinden yaşının dikkate alınmadan başkanlığına devam edebileceği 25 Mayıs 1914 tarihinde Kastamonu valiliği tarafından Dahiliye Nezareti'ne yazılmıştır (BOA, DH. UMVM. 89/55 lef 2). Dahiliye Nezareti bunun üzerine emeklilik kanuna tabi olmadığından yaşının 65 geçmiş olmasına rağmen belediye başkanlığına devam etmesinde bir beis olmadığına karar vermiştir (BOA, DH. UMVM. 89/55 lef 3).

Tevfik Bey'in uzun yıllar görev yapması yukarıda verildiği üzere hakkında birçok şikayeti de beraberinde getirmiştir. Ancak bu uzun görevi içerisinde kendisine yaptığı hizmetlerden dolayı rütbe ve nişan gibi ödüller de verilmiştir. 1896 yılında hizmette bulunduğu halde herhangi bir rütbe veya nişan verilmediği tespit edilmiş bundan dolayı kendisine maliye ve mülkiye işlerinde göstermiş olduğu hizmetlerden dolayı tarihinde uygun bir rütbe ve nişan verilmesi talep edilmiştir (BOA, BEO. 885/66321) Ancak talep edilen bu rütbe ve nişanların verilip verilmediği tespit edilememiştir. 1903 yılında başta askeri tesisler komisyonu başı olarak birçok yaptığı güzel hizmetler karşılığında rütbe-i rabiya ile ödüllendirilmiştir (BOA, DH. MKT. 725/13). Yine 1914 yılında hizmetleri ve başarılarının yanında donanmaya yardım toplanmasında gösterdiği gayretler ile askeri alayın kurulması ve sonrasında buraya gelecek askerlere her türlü yardımı yapmasından dolayı ödüllendirilmesi kaymakamlık tarafından talep edilmesi üzerine (BOA, DH. MKS. 20/62) padişahın iradesi ile bu dördüncü rütbeden Osmanlı Nişanı Tevfik Efendi'ye verilmiştir (BOA, İ.TAL. 492/67).

Tevfik Efendi muhtemelen bir iki sene daha görev yaptıktan sonra tekrar seçilmemiş ya da kendisi yaşına bağlı olarak aday olmamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Anadolu'nun düşman devletler tarafından işgal edilmeye başlanması ile yurdun birçok yerinde yapılan işgallere karşı protesto mitingleri Safranbolu'da yapılmış halk diken üzerinde olmuştur. 1919 yılında belediye başkanı olan Ragıp Efendi'nin Ticaret Odası Başkanı Rifat Efendi'nin imzası ile Safranbolu'dan 4 Haziran 1919 tarihli bir telgraf Dahiliye Nezareti'ne çekilmiş ve bu telgrafta şu ifadeler yer almıştır:

“Memleketimizin gündün güne işgal altına alınmak suretiyle hakkımızda reva görülen tehlikeden dolayı siyasiler mütemadiyen protestolar yağdırılarak yüreğimizi parça parça eden elem verici hadiseden ne kadar üzüntü yaşarsak yaşayalım dakikasında haberdar olmak ahalinin genelinin isteğidir. Telgraf ücretleri tarafımıza ait olmak üzere günlük olayların günü gününe şehrimize bildirilmesine inayet buyrulması bütün ahalinin istirhamıdır.” (BOA, DH. KMS. 53/44).

1877 Vilayet Belediye Kanunu'nun dördüncü maddesinde belediye meclisi üyeleri mahallince emlak sahibi ve Osmanlı tebaasından olan mahallenin büyüklüğüne ve nüfusunun çoğunluğuna göre ahalisi tarafından dört sene için seçilecektir. Üye sayısı altı kişiden on iki kişiye kadar olabilecektir. Bunların içinden uygun görülen bir aza devlet tarafından başkanlığa atanacak ve her iki senede bir değiştirilecektir.

Aşağıda tablo 2'de Safranbolu Belediyesi meclis azaları verilmiştir.

Tablo 2: Safranbolu Belediyesi Meclis Azaları

Yıl	Belediye Meclis Azaları	Yıl	Belediye Meclis Azaları	Yıl	Belediye Meclis Azaları
1870	Hacı Muhammed Ağa Muhammed Efendi Mustafa Efendi Hacı Yorgi Tanayıl	1871	Hacı Mehmed Feyzi Ağa Mustafa Efendi Hacı Ahmet Ağa Hacı Kâmil Efendi Zanail Ağa	1872	Hacı Muhammed Ağa Hacı Süleyman Efendi Mustafa Efendi Hacı Ahmet Ağa Zanail Ağa

			Hacı Yorgi Ağa		Hacı Yorgi Ağa
1873	Hacı Abdullah Ağa Hacı Kâmil Efendi Hacı Ömer Ağa Muhammed Ağa Yasef Ağa Baglos Ağa	1874	Mustafa Ağa Mustafa Efendi İbrahim Ağa Hacı Ömer Ağa Hacı Vasil Hacı Yorgi	1875	Hacı Kadı Ağa Hacı Muhammed Ağa Şevki Efendi Diğer Hacı Muhammed Ağa Hacı Vasil Ağa Sozari
1876	Hacı Kadı Ağa Şevki Efendi Hacı Muhammed Ağa Diğer Hacı Muhammed Ağa Hacı Vasil Ağa Sozari Ağa	1877	Hacı Muhammed Ağa Hacı Şevki Ağa Hacı Hüseyin Ağa Hacı Ahmed Ağa Yordan Ağa Andon Ağa	1878	Hüseyin Hüsnü Efendi Hacı Muhammed Ağa Hacı Hüseyin Ağa Muhammed Ağa Yordan Ağa Andon Ağa
1879	Hacı Ali Bey Hacı Mehmed Efendi Hacı Ahmed Ağa Hacı Muhammed Ağa Hacı Badosaki Yordan	1880	Hacı Muhammed Ağa Hacı Ahmed Ağa Hiristo Ağa Yordan Ağa	1881	Hacı Ahmed Ağa Hacı Muhammed Ağa Muhammed Ağa Hiristaki Ağa Yordan Ağa
1882	Hacı Ahmed Ağa Muhammed Ağa Hacı Ali Ağa Hacı Süleyman Efendi Yordan Ağa Hiristo	1889	Hacı Mehmed Ağa Hacı Ahmed Ağa Hacı Mustafa Ağa Ahmed Bey Hacı Simon Hacı Yorgi Ağa	1892	Ahmed Bey Mehmed Efendi Hacı Hüseyin Ağa Hacı Kâmil Efendi Mehmed Ağa Yani Ağa
1893	Ahmed Bey Hacı Abdi Ağa Haydar Efendi (26 Şevval 1303 dördüncü) Emin Efendi Lefter Ağa	1894	Ahmed Bey Hacı Mehmed Ağa Hacı Abdi Ağa Mehmed Efendi Mehmed Ağa Lefter Ağa	1896	Ragıp Bey İzzet Efendi Mehmed Efendi Lefter Hacı İlya Ağa
1899	Ragıp Bey Hacı Mustafa Ağa Mehmed Efendi Lefter Efendi Hacı İlya Ağa	1903	(Boş/münhal) Hacı Ahmed Ağa Mehmed Efendi Hacı Filyos Yordan Ağa		

Toplam altı azadan oluşan belediye meclisinde müslim ve garimüslimler nüfus oranlarına göre yer almışlardır. Altı azadan dördü Müslüman iken kalan ikisini Gayrimüslimler oluşturmuştur. Kanun gereği meclis azalarını handanzâde denilen şehrin ileri gelenlerinin oluşturduğu ağa ve bey ve efendi gibi lakaplarından anlaşılmaktadır.

II. Safranbolu Belediye Meclisi Tabip ve Eczacıları

1877 yılında çıkarılan Vilayet Belediye Kanunu'nun beşinci maddesinde belediye tabip ve baytarlarının belediye danışma azaları olarak tanımlanmıştır (Düster, Tertip 1, C. 4: 540). Belediye nizamnamesine göre Safranbolu Belediye meclisinde istihdam etmek zorunda olan tabip ve eczacıların isimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Safranbolu Belediyesi tabip ve eczacıları

Yıl	Belediye Tabip ve Eczacılar	Yıl	Belediye Tabip ve Eczacılar
1871	Tabib Lazvanışaş Efendi	1872	Tabib Anastas Efendi
1873	Tabip Lazo Efendi	1889	Tabip Kemal Efendi
1892	Tabip Nuri Efendi	1893	Tabip Nuri Efendi
1894	Tabip Ali Efendi	1896	Tabip Ali Efendi
1899	Tabip Artin Karabet Efendi Eczacı Mıgırdıç	1903	Tabip Artin Karabet Efendi

Safranbolu belediye meclisi 1870 yılında kurulduktan bir yıl sonra belediye meclisinde ilk kez tabip ataması yapılmış ve tabip olarak Lazvanıştaş adında bir Gayrimüslim görev yapmıştır. Sonraki yıllarda düzenli olarak belediye tabibinin görev yapmadığı görülmektedir. 1871 yılı ve sonraki iki yıl da üç farklı isim tabip olarak görev yaparken 1873'ten 1889 yılına kadar uzun bir süre belediye tabibi olarak kimsenin görev yapmadığı anlaşılmaktadır. 1889 yılında Kemal Efendi görev yaparken Nuri Efendi ile Ali Efendi iki yılla en fazla görev yapan tabipler olarak değerlendirilebilir. Tabi ki salnamelerde yer verilmeyen yıllarda hiçbir tabibin görev yapmadığı şeklindeki bir anlayışta doğru değildir. Osmanlı Arşivi tarandığında Kastamonu Salnamelerinin verdiği bilgilerin dışında birtakım bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur.

Osmanlı Arşivi kayıtlarına göre salnamede yer almayan 1890 yılında Erzurum belediye tabipliğine Safranbolu belediye tabibinin atandığı bilgisi yer almaktadır. Ancak belgede herhangi bir tabip ismi verilmemiştir (BOA, DH. MKT. 1751/2). Yine aynı yıl başka bir belgede belediye tabibinin insanların tedavilerinin yanında hayvanların da tedavi ettiklerinden sadece Safranbolu değil çevre nahiyelere de giderek saati beş kuruştan buradaki hasta hayvanları muayene ve tedavi ettikleri yer almaktadır (BOA, DH. MKT. 1774/82). Salnamede 1892 yılında Tabip Nuri Efendi ismi geçerken 14 Kasım 1892 tarihli belgede Kemal Efendi'nin adı geçmektedir. Belgeye göre Safranbolu kaymakamı Muhlis Efendi'ye hastane tabibi Agop Efendi'nin yaptığı iğne sol kolunda rahatsızlık meydana getirmesi üzerine kaymakamın Agop Efendi'nin yerine belediye tabibi Kemal Efendi'nin getirilmesi talebi söz konusu olmuştur (BOA, DH. MKT. 2020/45).

1894 ve 1896 yıllarında Safranbolu belediye tabipliğinin yanında Çankırı belediye tabipliğini de vekaleten yürüten tabip Nuri Efendi'ye frengi hastalığına vermiş olduğu mücadele ve bu hastalığa karşı alınacak tedbirlerle ilgili detaylı bir rapor üzerine (BOA, DH. MKT. 11/42) 22 Mart 1894 tarihinde beşinci dereceden Mecidiye nişanı taltif edilmiştir (BOA, DH. MKT. 219/2). 1889 yılında belediye tabibi Kemal Efendi'nin 23 Aralık 1894 tarihinde yaptığı güzel hizmetlerden dolayı rütbe-i saniye sınıf-ı sâni derecesine yükseltilmesi Nuri Efendi'den önce Kemal Efendi'nin görevi birkaç yıl sürdürdüğü anlaşılmaktadır (BOA, DH. MKT. 322/41). Kemal Efendi belediye tabipliğinin yanında Frengi hastanesinde tabip olarak görev yapmıştır. 1899 yılı salnamesinde Artin Karabet Efendi tabip olarak yer alırken 2 Aralık 1899 tarihli belgede bu tarihte Yanko Efendi'nin göreve başladığı yer almaktadır (BOA, DH. MKT. 2311/120).

Tabiplerin yanında eczacılar da belediye meclisi çatısı altında görev yapmışlardır. Salnamelerde sadece 1899 yılında eczacı Mıgırdıç yer alırken diğer yıllarda herhangi bir eczacı ismine yer verilmemiştir. Mıgırdıç Efendi'ye 21 Ağustos 1899 tarihinde hizmetleri karşılığında rütbe-i rabia derecesi verilmiştir (BOA, DH. MKT. 2236/2). Salnamelerin verdiği bilginin dışında arşiv kayıtlarında 9 Nisan 1900 tarihinde Ahmet Bican Efendi'nin Safranbolu belediye eczacılığından Prizren Belediyesi eczacılığına tayin edilmesinde kendisinin Safranbolu'da da görev yaptığı anlaşılmaktadır (BOA, DH. MKT. 2331/19). Yine 15 Ocak 1910 tarihinde Safranbolu belediye eczacılığından istifa ederek ayrılan Mustafa Efendi'nin yerine Cevdet Abdurrahim Efendi'nin atanmasının Meclis-i Tıbbiye-i Mülkiye ve Sıhhiye-i Umumiye tarafından uygun görülmesi bu tarihlerde Mustafa Efendi ile Cevdet Abdurrahim Efendi'nin görev yaptıkları anlaşılmaktadır (BOA, DH. MUİ. 55/19).

III. Safranbolu Belediye Meclisi Kâtip ve Sandık Eminleri

1877 yılında çıkarılan Vilayet Belediye Kanunu'nun 45. maddesinde katiplerin görevi olarak belediye meclisinin yazışma ve hesap işleri ile icra ve idareye ait bilcümle evrak ve defterin tanzim edilmesi ve korunmasından sorumlusu olarak belirlenmiştir. Yine aynı kanunun 49. Maddesinde sandık emininin görevi resmi yazışmaların tutulması ve günlük meydana ödeme ve harcamaların makbuzlarını ve bunları içeren cetvelleri her akşam belediye reisine vermek zorundadır. Ayrıca belediye sandığında biriken paraların da sorumluluğu sandık emininin yükümlülükleri arasındadır. (Düstur, Tertip 1, C. 4: 548.)

Safranbolu Belediye Meclisi kâtip ve sandık emimleri aşağıdaki tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Safranbolu Belediyesi kâtip ve sandık emimleri

Yıl	Kâtip ve Sandık Emimleri	Yıl	Kâtip ve Sandık Emimleri
1870	Kâtip Muhammed Efendi	1871	Kâtip Hasan İhsan Efendi Sandık Emimi Muhammed Tevfik Efendi
1872	Kâtip Muhammed Efendi Sandık Emimi Tevfik Efendi	1873	Kâtip Hasan Efendi Sandık Emimi Tevfik Efendi
1874	Kâtip Hasan İhsan Efendi Sandık Emimi Tevfik Efendi	1875	Kâtip Hasan İhsan Efendi Sandık Emimi Ahmet Nazif Efendi
1876	Kâtip Hasan İhsan Efendi Sandık Emimi Ahmet Nazif Efendi	1877	Kâtip İsmail Hakkı Efendi Sandık Emimi Ahmet Nazif Efendi
1878	Kâtip İsmail Hakkı Efendi Sandık Emimi Ahmet Nazif Efendi	1879	Kâtip İsmail Hakkı Efendi Sandık Emimi Ahmet Nazif Efendi
1880	Kâtip İsmail Hakkı Efendi Sandık Emimi Muhammed Efendi	1881	Kâtip İsmail Hakkı Efendi Sandık Emimi Muhammed Haydar Efendi
1882	Kâtip İsmail Hakkı Efendi Sandık Emimi Osman Efendi	1889	Kâtip ve Sandık Emimi Mehmet Ziya Efendi
1892	Kâtip ve Sandık Emimi Ali Rıza Efendi	1893	Kâtip ve Sandık Emimi İsmail Hakkı Efendi
1894	Kâtip ve Sandık Emimi İsmail Hakkı Efendi	1896	Kâtip ve Sandık Emimi İsmail Efendi
1899	Kâtip ve Sandık Emimi Ali Zühdü Efendi	1903	Kâtip ve Sandık Emimi Ali Zühdü Efendi

Safranbolu Belediye Meclisi'nde reis, aza, tabip, eczacı, kâtip ve sandık emimlerinin dışında 1889 yılında Müfettiş olarak İsmail Efendi, çavuş görevi ile Ahmet Ağa ve münâdî diğeri ifade ile tellal görevi ile İsmail Ulya Efendi görev yapmıştır (Kastamonu Vilayet Salnamesi, 1899: 306).

Safranbolu belediyesinin kurulduğu ilk yılda kâtip bulunurken sandık emimi görevini üstlenen olmamıştır. 1871'den itibaren hem kâtip hem de sandık emimi görev almış ancak sonlara doğru her iki görev tek bir kişi bünyesinde toplanmıştır. Belediye meclis azaları arasında Gayrimüslim tebaa yer alırken kâtip ve sandık emiminin olarak sadece Müslüman tebaa görev almıştır.

33 maddeden oluşan 5 Ağustos 1872 tarihli Belediye Dairesi Çavuşlarının Vazifelerine Dair Talimatname'de belediye çavuşlarının görevleri şu şekilde belirlenmiştir: Halkı rahatsız edecek her türlü davranışın menedilmesi, sokak ve caddelerde yaya ve taşıt trafiğine olumsuz etkileyen her türlü canlı ve cansız engelin ortadan kaldırılması veya bunlara ceza kesilmesi, dükkan ve sokaklarda satılan yiyecek ve içeceklerin bozuk ve çürük olup olmadığının kontrol edilmesi, lağım ve su yollarındaki eksikliklerin tespit edilmesi, kahvehane, fırın, dükkan ve pazar yerlerinin denetlenmesi gibi bugünkü belediye zabıtalılarının yaptıkları birçok iş o dönemin çavuşlarının görevleri arasında yer almıştır. (Düster, Tertip 1, C. 3: 520-526)

IV. Safranbolu Belediyesi Gelir Gider Durumları

1877 yılı Vilayet Belediye Kanunu'nun 39. Maddesinde belediyelerin gelirlerini nerelerden ve nasıl temin edecekleri belirlenmiştir. Buna göre gelirleri şu şekildedir: Devlet tarafından belediyelere tahsis edilen vergiler, satılmayıp elde kalan ve talibine satılacak yerlerin bedelinden ve bunlardan yararlanacak olanlardan alınacak şerhifeler, almakla yetkili olduğu nakdi cezalar, kantar, çeki, kile, konturato ve hayvan alım satımından alınan vergiler, kasaplık hayvanlardan alınacak vergi ve belediyelere bırakılan diğeri çeşitli vergiler ile belediye idaresine verilecek yardım ve hibelerden ibarettir. 40. ve 41. maddelerde gider durumları ile ilgili konular yer almıştır.

Osmanlı Arşivi'nde tespit edildiği kadarı ile Safranbolu belediyesinin gelir kalemlerinden birisi olan pazaryerleri ile ilgili problemler yaşanmış bu sıkıntılar belediyenin gelirlerinin azalmasına da neden olmuştur. Örneğin 22 Ekim 1893 tarihli belgede Safranbolu'ya üç saat mesafede cuma günleri kurulan pazaryerine Lazoğulu İsmail adlı bir kişinin musallat olup pazaryerinin büyük bir kısmına el koyması üzerine halk mağdur olmuş dolayısı ile belediyenin buradan alması gereken gelirleri de o nispette

düşmüştür (BOA, DH. MHT. 155/11). 19 Temmuz 1887 tarihinde seyyar dolaşan doktor ve eczacılardan yeterince istifade edilemediğinden frengi hastalığına yakalananların tedavi edilmesi için masrafları belediye varidatından ödenmek üzere bir frengi hastanesi yapılmasına karar verilmiştir (BOA, DH. MKT. 1433/25).

Safranbolu belediye meclisi tarafından 1916 yılında Ebniye Kanununun 48. maddesi gereğince etrafa zarar verdiği gerekçesi ile Çiçekzâde Hacı Mustafa ve Asmazzâde Derviş Ahmet Efendilerin ortak oldukları sebze dükkanının yıkımına karar verilmiştir. Ancak Mustafa ve Ahmet Efendilerin dükkânın 15 gün içerisinde etrafa zarar veren unsurların kaldırılarak tamir edilip gerekli temizliğin yapılması şartı ile Kastamonu valiliği belediye meclisinin bu kararını 1 Mart 1916 tarihinde durdurmuştur (BOA, DH. UMVM. 101/16).

Sonuç

19. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı Devleti'nde belediyeçilik hizmetleri olan alt yapı hizmetleri, yol ve kaldırım çalışmaları, pazaryerlerinin denetimi ve itfaiyecilik gibi hizmetleri kadı ve yardımcıları tarafından yürütülürken bunlara vakıflar ve lonca teşkilatları da yardımcı olmaktadır. Böylece Osmanlı şehirleri kendi kendini yöneten ve yürüten şehirler görünümündeydi. Ancak bu yüzyılda şehirlerde başlayan nüfuslara bağlı olarak meydana gelen bozulma ve yıkılmalar modern belediyeleri zorunlu hale getirmiştir. Modern anlamda ilk olarak İstanbul'da kurulan ardından liman şehirler gibi kalabalık şehirlerde kurulan belediyeler 1867 yılından itibaren tüm Osmanlı coğrafyasında kurulmaya başlamıştır. İlk kurulan belediyelerden birisi de bölgesinde hem ekonomik hem de nüfus olarak önemli bir konumu olan Safranbolu olmuştur.

1870 yılında kurulan Safranbolu Belediye Meclisi bölgede ilk kurulan belediyelerden birisi olmuştur. Belediye başkanları tamamen Müslümanlardan oluşurken altı üyeden oluşan meclis azaları arasında genel olarak iki Gayrimüslim aza görev yapmıştır. Belediye başkanlarından Tevfik Efendi dışında uzun süre görev yapan olmamıştır. Diğer belediye başkanları bir ya da iki dönem belediye başkanlığı yapmıştır. 1889 yılında diğer yıllardan farklı olarak müfettiş, çavuş ve münadi görevlerinin olması bu yılı kurumsallaşma adına diğer yıllardan ayırmaktadır. Tevfik Efendi uzun süre görev yapması hakkında şehrin ileri gelenlerin de yer aldığı bazı kişilerin şikayetleri de beraberinde getirmiş ancak Tevfik Efendi'nin yaşına rağmen Safranbolu için güzel hizmetler yaptığı resmi makamlar tarafından teyit edilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde son olarak Ragıp Efendi belediye başkanı olarak görev yapmıştır. Belediyenin bünyesinde tabip ve eczacıların olması halkın sağlık alanında daha iyi hizmet almasını sağlamıştır. Safranbolu belediyesinde farklı zamanlarda Müslüman ve Gayrimüslim tabipler görev yapmıştır.

Bu çalışmada Arşiv belgelerinin sınırlı olması sebebiyle Safranbolu belediyesi kurumsal olarak ele alınmıştır. Belediyenin belediyeçilik hizmetleri kaynak yetersizliğinden dolayı değerlendirilememiştir. 19 Ocak 1976 yılında Safranbolu hükümet konağında çıkan yangında Safranbolu'ya ait birçok arşiv belgesinin yanması bunun en büyük sebebidir. Belediye hizmetlerine dair Osmanlı Arşivi'nde birkaç belgenin dışında belge olmaması Safranbolu'nun bir vakıf şehri olmasından da kaynaklandığı söylenebilir. Bilindiği gibi vakıflar yol ve su gibi birçok belediye hizmetlerini yerine getirmiştir. Safranbolu-Bartın yolunun yapımında her ne kadar belediye başkanı Tevfik Efendi hakkında usulsüzlük şikayeti olsa da belediyenin büyük hizmetlerinin olduğu görülmektedir. Yine şehrin kalkınmasında büyük bir öneme sahip askeri alayın kurulmasında ve sonrasında bunun devamının sağlamak adına belediye tarafından askerlere her türlü yardımı yapılması Safranbolu'nun kalkınmasına yapılan büyük hizmetler olarak değerlendirilebilir. Birlik ve beraberliğin en çok hissedildiği savaş yıllarında şehir halkını bir arada tutan ve protesto mitinglerinde öncü olması, belediyenin tabip ve eczacısı ile halkın sağlık ihtiyaçlarını gidermeye çalışması Safranbolu belediyesi için modern belediyeçiliğin sosyal belediyeçilik yönünü göstermesi açısından da oldukça önemlidir. Sonuç olarak modern belediyeçiliğin ilk örneklerinden olması birçok konuda yetersiz kalmasına neden olsa da Safranbolu Belediyesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bir tecrübe olarak aktarılmış ve günümüze bu birikimleri ile daha da kurumsallaştırarak ve profesyonelleşerek gelmiştir.

Kaynaklar

Çetin, E., & Yılmaz, B. (2019). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bartın'da Belediye Teşkilatının Kuruluşu ve Karşılaşılan Yönetimsel Sorunlar, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Aralık 2019, Cilt 7, Sayı 20, ss. 35-59.

Demiryürek, M. (2020). Kıbrıs'ta Modern Belediye Teşkilatının Doğuşu (1868-1876), *Bellekten*, Aralık 2020, Cilt 84, Sayı 301, ss. 1115-1142.

Düstur, Tertip 1, Cilt 3.

Düstur, Tertip 1, Cilt 4.

Düstur, Tertip 1, Cilt 5.

Ergin, O. N. (1922). *Mecelle-i Umur-ı Belediye*, Cilt I, İstanbul.

Eryılmaz, B. (2010). *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İstanbul: İşaret yayınları.

Karacakaya, R., Yücedağ, İ., & Yılmaz, N. (2013). *Safranbolu Şerhiye Sicili 2116 Numaralı Defter*, İstanbul: Safranbolu Belediyesi Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1286). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1287). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1288). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1289). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1290). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1291). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1292). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1293). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1294). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1295). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1296). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1297). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1298). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1299). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1306). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1310). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1311). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1312). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1314). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1317). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Kastamonu Vilayet Salnamesi, (1321). Kastamonu Vilayet Matbaası.

Orhonlu, C. (2014). Osmanlı'da Şehircilik ve Çevre Anlayışı", *Türkler*, (Ed. Hasan Celal Güzel), Cilt 10, Ankara, ss. 528-539.

Ortaylı, İ. (1992). Belediye, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt X, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss: 398-402.

Ortaylı, İ. (2001). Kadı, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt XXIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss: 72-73.

Ortaylı, İ. (2011). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Oktay, T. (2005). Osmanlı Belediye Tarihi Araştırmaları ve Kaynak Malzeme Üzerine Notlar, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 3. Sayı 6, ss. 257-258.

Özgül, İ., & Kartal, N. (2019). *Osmanlıda Yerel Yönetimlerin Gelişimi ve Yerel Yönetim Metinleri*, İstanbul: Hiper Yayın.

Saydam, A. (2014). Tanzimat Devri Reformları, *Türkler*, (Ed. Hasan Celal Güzel), Cilt XII, Ankara ss. 782-804.

Seyitdanlıoğlu, M. (2010). *Tanzimat Döneminde Modern Belediyeciliğin Doğuşu Yerel Yönetim Metinleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Toprak, Z. (1993). Altıncı Daire-i Belediye, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt I, İstanbul, ss. 220-223.

Yazıcıoğlu, H. (1982). *Safranbolu (Safranbolu, Karabük, Ulus, Eflani) Tarihçe Kaynaklar*, Karabük: Özer Matbaası.

Yediyıldız, B. (2012), Vakıf, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 42, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 479-486.

Yerlikaya, İ. (1999). Tanzimat'tan Önce Osmanlı Devleti'nde Belediye Hizmetleri, *Osmanlı*, (Ed. Güler Eren), Cilt VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 130-144.

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Babiali Evrak Odası (BEO): 885/66321.

Dahiliye Nezareti İdare Evrakı (DH. İD.): 39/91.

Dahiliye Nezareti Dahiliye Kalemi-i Mahsus Evrakı (DH. KMS.): 20/62; 53/44.

Dâhiliye Nezareti Mektûbî Kalemi (DH.MKT.): 1/7; 11/42; 155/11; 219/2; 223/25; 322/41; 713/42; 721/68; 725/13; 913/40; 1751/2; 1433/25; 1774/82; 2020/45; 2047/52; 2236/2; 2275/104; 2311/120; 2331/19.

Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH. MUİ.): 55/19.

Dahiliye Şifre (DH. ŞFR.): 142/27.

Dahiliye Nezareti Umur-ı Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü Evrakı (DH. UMVM.): 89/55; 101/16.

İrade Taltifat (İ. TAL.): 492/67.